
ЩЕРБЯК Ю.А.,
доктор педагогічних
наук, професор, кафедра
документознавства,
інформаційної діяльності та
українознавства,
Тернопільський національний
економічний університет,
м. Тернопіль

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано організацію самостійної навчальної роботи майбутніх економістів у вищих навчальних закладах. З'ясовано, що самостійна навчальна діяльність сприяє розвитку мислення, творчому підходу до питань, що вирішуються, самостійному пошуку і запам'ятовуванню інформації, самоорганізації й самоконтролю, що значно підвищує ефективність навчання майбутніх економістів. Розкрито дидактичні умови самостійної роботи студентів та її роль у підготовці майбутніх економістів у Тернопільському національному економічному університеті, показано окремі результати дослідження лабораторії моніторингу якості освітньої діяльності.

Ключові слова: дидактичні умови, підготовка майбутніх економістів, самостійна робота студентів, моніторинг, анкетування.

В статье проанализированы организацию самостоятельной учебной работы студентов в высшей экономической школе. Выяснено, что самостоятельная учебная деятельность способствует развитию мышления, творческому подходу к вопросам, которые решаются, самостоятельному поиску и запоминанию информации, самоорганизации и самоконтролю, что значительно повышает эффективность обучения будущих экономистов. Раскрыты дидактические условия самостоятельной работы студентов и ее роль в подготовке будущих экономистов в Тернопольском национальном экономическом университете,

в частности показано отдельные результаты исследования лаборатории мониторинга качества образовательной деятельности.

Ключевые слова: дидактические условия, подготовка будущих экономистов, самостоятельная работа студентов, мониторинг, анкетирование.

The self-organization of training students in Higher Economic Educational Establishments is analyzed in this article. It is shown that self-learning activity is a specific organizational form of the educational process that covers both extracurricular and classroom activity: it promotes thinking and creative approaches to the addressed issues, self-searching and storing information, and self-control, which greatly improves the efficiency of economists training. The success of self-independent work of future economists is provided when these conditions of teaching are realized: ensuring the development of students' skills of self-independent work, the use of didactic and cognitive tasks for self-independent work of future economists, development of positive motivation of students to self-independent work, developing an appropriate methodology to ensure students' self-independent work, implementation of control of self-independent work. Self-study student has an important place in training, so in turn, educational technology should be close to the actual analysis of students' abilities and professional work in the future. Problem statement should match student learning opportunities and levels of requirements provided for educational and professional characteristics of professional economic profile. Attention is focused on the training of highly qualified specialists, competitive job market. Competent, responsible and efficient work in their field of activity is impossible without increasing the role of self-independent work aimed at promoting their professional growth and education of their creative activity. Solved didactic conditions of students' independent work and its role in training of future economists in Ternopil National Economic University, some results of laboratory monitoring of quality of educational activities are shown in the paper.

Key words: teaching conditions, training of future economists, independent study students, monitoring, questioning.

Постановка проблеми. Україна, вступивши до третього тисячоліття як незалежна держава, розбудовує національну систему освіти з урахуванням світових і європейських традицій, у відповідності з соціально-економічними, технологічними і соціокультурними змінами в країні. Виявлення і наукове

осмислення конструктивних ідей та підходів до її розвитку, які формуються в різних країнах, допоможе модернізувати усю систему національної вищої освіти. Ефективними шляхами підготовки майбутнього спеціаліста відповідно до вимог Болонського процесу є формування у студентів усвідомленої потреби в постійному професійному

самовдосконаленні, розвитку творчого потенціалу та професійного мислення, створенню умов для самостійного здобуття знань, умінь та навичок їх застосування на практиці. Цьому значною мірою сприяє ефективна самостійна робота, яка дає змогу студентам закріплювати здобуті знання та застосувати їх на практиці.

Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачено, що самостійна робота студентів повинна становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни, що знайшло своє вираження в навчальних планах [6]. Таке збільшення кількості годин на самостійну роботу відповідно вимагає нового підходу до управління нею, тобто до її організації, методичного забезпечення, контролю тощо.

Виходячи з положень вищої освіти можна стверджувати, що самостійна робота інтегрує в одне ціле навчальну, наукову, практичну роботу студента. Тому завдання вищої школи – навчити студента володіти широким колом самостійної роботи, оскільки вони забезпечать можливість фахівцям протягом життя поповнювати, поглиблювати професійні знання і вміння. Окрім цього, оволодіння навичками самостійної роботи активізує пізнавальну діяльність майбутнього спеціаліста, полегшує пошук науково-методичної інформації, робить більш усвідомленим процес засвоєння навчального матеріалу. Все це позитивно впливає на формування творчої особистості майбутнього економіста, на прагнення до саморозвитку, самонавчання.

Для забезпечення можливості успішного рішення цієї педагогічної проблеми необхідний детальний теоретичний аналіз та глибоке осмислення сутності та організації самостійної роботи студентів в умовах вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації самостійної роботи студентів розглядають у

своїх роботах А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Козаков, І. Лернер, О. Мороз, П. Підкасистий, Н. Сагіна, П. Сікорський, М. Скаткін та інші.

Питання керівництва та планування самостійної роботи досліджували С. Архіпова, В. Буряк, В. Вертегел, Б. Єсіпов, Л. Жарова, Л. Журавська, А. Іванівська, Н. Калашник, Г. Майборода та ін.

Дидактичні та організаційно-педагогічні умови ефективної організації самостійної роботи вивчали Я. Гулецька, А. Котова, С. Кустовський, Т. Лобода, А. Філіпенко, С. Шаров, Н. Шевчук, І. Шимко та ін.

Проте необхідно визначити, що в цілому організація самостійної роботи студентів економічного вузу як важливого чинника їх професійної підготовки в умовах інтеграції вищої освіти в європейське освітнє середовище недостатньо висвітлені в педагогічній теорії та практиці.

Постановка завдання. Основною метою статті є аналіз організації самостійної роботи студентів у вищому економічному закладі та її важливої ролі в системі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого спеціаліста. Щоб бути сьогодні висококваліфікованим фахівцем, потрібно вчитися безперервно та постійно оновлювати набуті знання, оскільки нині потрібні фахівці, які не лише володіють професійними знаннями, вміннями та навичками, а й є всебічно розвинутою особистістю, здатною активно та постійно оволодівати новими знаннями, оперативно приймати нестандартні рішення, діяти самостійно, творчо.

Згідно з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» визначено, що самостійна робота студентів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять; зміст самостійної роботи студента над конкретною дис-

ципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача; самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо; методичні матеріали для самостійної роботи студентів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни і може виконуватися в бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних та комп'ютерних кабінетах, а також у домашніх умовах [11].

Зважаючи на вимоги успішної самостійної роботи та сучасне студентство, а також на недосконалу практичну організацію самоосвіти, дослідник І.М. Друзь констатує існування деяких протиріч: між прагненням високого рівня самостійності студента в навчальній діяльності та її фактичною нерозвиненістю; між практичною значущістю самоосвіти для майбутнього фахівця та недостатньо розробленою теорією та практикою її організації; між вимогами кредитно-модульної системи та рівнем розвитку здібностей студентів до самореалізації, усвідомленням необхідності самоосвіти та якістю навчально-методичного забезпечення вищих навчальних закладів; між вимогами та завданнями, які ставляться перед викладачами навчальних закладів та відсутністю відповідної мотивації тощо [5, с. 129]. Безперечно, тільки вирішення існуючих проблем та врахування досвіду впровадження і організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах дозволить зробити самостійну роботу невід'ємною складовою навчального процесу.

Сучасні дослідники по-різному трактують поняття та сутність самостійної роботи. Більшість учених під самостійною роботою студентів розуміє роботу, яка виконується без прямої

участі педагога на аудиторних і позааудиторних заняттях. С. Гончаренко характеризує самостійну роботу студентів як специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності, що проводиться індивідуально чи за групами протягом аудиторних занять або вдома за завданням, методичними вказівками педагога, але без його безпосередньої участі [2, с. 87-89]. В. Козаков стверджує, що самостійна робота студентів – це специфічний вид діяльності навчання, основною метою якого є формування самостійності суб'єкта, який навчається, а формування знань, умінь і навичок здійснюється безпосередньо через зміст і методи всіх видів навчальних занять, як аудиторних, так і поза аудиторних [7, с. 177]. В. Петрук вважає [10], що "самостійна робота – це навчання, яке визначає здатність студентів усвідомлено для себе ставити завдання, цілі, планувати власну діяльність, здійснювати її".

На нашу думку, самостійну роботу слід визначити як особливу форму навчальної діяльності, спрямовану на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, умінь, навичок, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять та виконується за завданням і під методичним керівництвом викладача, але без його особистої участі. Самостійна робота необхідна не лише для оволодіння змістом певної дисципліни, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення й вихід із проблемних ситуацій тощо. Вона дозволяє опанувати навички навчальної, наукової й професійної діяльності, сприяє поглибленню й розширенню знань, пробудженню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей.

Проте вищевказані задачі можна вирішити тільки за рахунок дотримання комплексу дидактичних умов, оскільки відсутність методично спланованої

організації самостійної роботи може призвести до таких негативних наслідків, як фізичне та інтелектуальне перевантаження студентів, зниження в них пізнавального інтересу, навчальної мотивації, якості навчання в цілому.

В педагогіці вищої школи існують різні підходи до формування **дидактичних умов організації самостійної роботи студентів**. Розглянемо деякі з них. Предметом дисертаційного дослідження С. Кустовського є дидактичні умови ефективної організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів-економістів з використанням новітніх педагогічних технологій. Як дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності у дослідженні розглядаються: новітні інформаційні педагогічні технології, кейс-методика, проблемне навчання, технологія навчання в малих групах на основі інтегрованого підходу до здобуття знань і формування вмінь та навичок самостійного навчання майбутніх економістів [9, с. 14].

Сучасна дослідниця цієї проблеми А. Котова для ефективної організації самостійної роботи рекомендує дотримуватися таких принципів [8, с. 112-113]: активність студентів; індивідуалізація навчання; доступність матеріалу, що вивчається; чіткість та визначеність завдань; наочність; систематичність та послідовність у формуванні навичок самостійної роботи; свідомість та самостійність навчання; зв'язок із життям; наявність єдиних вимог щодо керування.

І. Шимко вважає, що успіх організації самостійної роботи залежить: від підготовки викладачів вищих навчальних закладів; підготовки студентів; організації самостійної роботи як системи, що характеризується тривалістю процесу; контролю за результатами діяльності студентів; взаємодії викладача та студента, спрямованої на перетворення студента із об'єкта в суб'єкт навчального процесу у вищому навчальному закладі [12, с. 15].

На підставі вищесказаного, можемо

узагальнити наступні дидактичні умови організації самостійної роботи майбутніх економістів у кредитно-модульній системі підготовки фахівців: забезпечення розвитку в студентів умінь самостійної роботи; використання системи дидактико-пізнавальних завдань для самостійної роботи майбутніх економістів; розвиток позитивної мотивації студентів на самостійну роботу; розробка відповідного методичного забезпечення самостійної роботи студентів; реалізація системи контролю самостійної роботи студентів. Таким чином, в умовах сучасної освітньої системи навчання основним завданням викладача стає не просто передача готових знань і фактів, а також організація активної самостійної роботи студентів.

У вищій школі самостійну роботу можна будувати у двох основних напрямках: по-перше, інтенсифікація самостійної роботи в процесі аудиторних занять: під час читання лекцій, проведення семінарських і практичних занять, виконання модульних контрольних робіт, проведення консультацій тощо. Реалізація цього напрямку вимагає від викладача розроблення нових методик і форм організації аудиторних занять, які забезпечуватимуть формування високого рівня самостійності студентів і поліпшення якості підготовки; по-друге, самостійна робота в позааудиторний час – це підготовка і написання рефератів, доповідей, тез та інших письмових робіт; виконання курсових, дипломних та магістерських робіт; підготовка до семінарських і практичних занять, участь у студентських науково-теоретичних конференціях, олімпіадах, конкурсах; робота над навчальними проектами тощо [1, с. 57-59]. Звичайно, форми самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни для студентів є різні та визначаються робочою навчальною програмою залежно від мети, завдань і змісту навчальної дисципліни, специфікою спеціальності. Проте типовими є опрацювання матеріалу лекцій; вивчення окремих тем або питань; виконання домашніх завдань;

підготовка до семінарських, практичних (лабораторних) занять, до модульних контрольних робіт та інших форм поточного контролю; виконання індивідуальних завдань; написання курсової чи дипломної роботи тощо.

У контексті розгляду практичної частини нашого дослідження заслуговують на увагу результати анкетного опитування студентів третього курсу, яке провела лабораторія моніторингу якості освітньої діяльності Тернопільського національного економічного університету (далі – ТНЕУ). Третьюкурсників (загальна кількість 350 респондентів) запросили відповісти на запитання анкети, яка враховувала аналіз двох складових: виявлення ставлення студентів до самостійної роботи та визначення рівня організації самостійної роботи. У процесі аналізу лабораторією було визначено як загальні тенденції окреслених аспектів дослідження в ТНЕУ, так і найбільш характерні особливості 9 факультетів. Окремі результати дослідження виявилися наступними (середній показник у %).

Найперше, студентів попросили висловити своє ставлення до самостійної роботи. Більша половина з респондентів відмітила позитивне ставлення – 60%, негативну відповідь дали – 23%, байдуже до самостійної роботи ставиться – 17% студентів. На запитання **«Чи хотіли б Ви відвідувати спеціальний курс, що має на меті навчити студентів самостійно працювати»**, відповіді розділилися майже на половину: «ні» – 51%, «так» – 48%, «звичайно, навіть за додаткову оплату» – 1%. На запитання **«Чи завжди Вам зрозумілі завдання до самостійної роботи?»** найбільш великий процент набирає відповідь – «частково зрозумілі» – 71%, «незрозумілі» – 16%, «завжди зрозумілі» – 13%. Окрім цього, третьокурсників попросили назвати труднощі, з якими їм доводилось мати справу під час виконання самостійної роботи: результати виявилися наступними: «незрозумілі вимоги» – 45%, «відсутність фахової літератури» – 35%, «не-

відповідність завдань самостійної роботи тематиці навчального курсу» – 20%. А на запитання **«Чи відображений зміст самостійної роботи у завданнях КППЗ, ректорських контрольних, усному опитуванні на практичних заняттях?»** 50% респондентів відповіли, що «частково», «так» – 44%, заперечили лише – 6% опитаних.

Ефективна самостійна робота студентів неможлива без відповідної дидактико-методичної діяльності **викладача**. Велике значення для організації самостійної роботи має професійний рівень викладача, його самоосвіта, уміння організовувати пошукову діяльність студентів, зважаючи на власний досвід та установки. Від цього залежить якість рекомендованої літератури, актуальність тематики студентських рефератів, вибір видів та змісту завдань чи проблемних питань. Викладач формує стиль роботи студентів, їхні переконання. В. Горбунов зауважує, що в самостійній роботі студентів передусім треба «орієнтувати на акуратність, наукову точність, культуру інтерпретації чужих думок та ідей», на вміння аналізувати та робити висновки з прочитаного матеріалу [3, с. 33].

На думку вже згаданого В. Козакова, у процесі організації самостійної роботи студентів викладач передусім має забезпечити: планування самостійної роботи студентів; саме організацію самостійної роботи студентів, тобто взаємозв'язок компонентів системи діяльності студентів; керування та контроль самостійної роботи студентів з виправленням помилок для досягнення мети роботи; передачу інформації, яка забезпечує прийняття рішень студентом [7, с. 132].

Педагог є головною фігурою в формуванні позитивного ставлення студентів до навчального предмета, забезпеченні їхньої спрямованості на провідні види навчальної діяльності. Саме особистість викладача, його ставлення до своєї справи, рівень майстерності зумовлюють в студентів потребу в знаннях, бажання глибоко та досконало

вивчати фахову дисципліну. З огляду на це перед проведенням самостійної роботи викладач повинен уважно проаналізувати уміння та ставлення кожного студента до самостійної роботи, а потім відповідно до психологічних особливостей студентів вибирати конкретні завдання та визначати час на їх виконання. До того ж необхідно формувати у студентів бажання самостійно здобувати знання, виявляти ініціативу та готовність обговорювати результати своєї роботи та проблеми, які виникли під час реалізації самостійної роботи. Як показують результати проведеного нами дослідження, лише 8% опитаних студентів констатували, що викладачі не надають належну їм увагу у формуванні навичок самостійної роботи, 53% студентів відповіли, що викладачі лише «частково» надають належну увагу, натомість 39% відповіли, що «так, задоволені». На запитання **«Чи враховується викладачами професійна спрямованість студентів під час виконання завдань самостійної роботи?»** результати опитування виявилися наступними: «не завжди» – 52%, «так» – 43%, «ніколи» – 5%.

Важливе місце в організації викладачем самостійної роботи посідає **керівництво та контроль за діями студентів**. Функція контролю має особливе значення, тому що саме вона дає можливість робити висновки щодо ефективності роботи студентів. В рамках анкетного опитування ми також поставили питання **«Чи проводяться консультації викладачами щодо змісту самостійної роботи?»** Результати анкетування підтвердили високі показники керування та контролю самостійної роботи студентів з виправленням помилок для досягнення мети роботи. Відповіді студентів: «так, проводяться згідно з графіком» – 60%, «ні, не проводяться» – 16%, «так, проводяться з відхиленнями від графіку» – 24%. Контроль має здійснюватися послідовно, ретельно, а головне своєчасно. На цьому етапі викладач повинен намагатися заохочувати студентів до

самостійної діяльності, а не примушувати їх. Але необхідно враховувати ще й критерії оцінки самостійності в роботі по кожній дисципліні, інакше не завжди вдасться відокремити формальне виконання самостійної роботи від дійсно творчого включення в діяльність. Викладач також повинен застосовувати в навчальному процесі різноманітні методи та засоби самостійної роботи, поступово ускладнювати завдання та збільшувати ступінь самостійності в роботі, інструктувати та консультувати студентів, привчати їх до самоконтролю, виховувати у студентів активність, самостійність та ініціативність. Важливо навчити студентів оволодівати знаннями, уміннями та навичками, використовувати їх у практичній діяльності та подальшому навчанні, самостійно працювати з новим матеріалом [4, с. 20].

Значну роль в організації самостійної роботи майбутнього фахівця відведено **бібліотеці**, так як в ній зосереджена необхідна для студента інформація. Результати проведеного моніторингового дослідження підтверджують даний факт. На запитання **«Де найдодільніше було б розмістити матеріали для самостійної роботи студентів?»**, ми отримали відповіді: «на сайті бібліотеки ТНЕУ» – 63%, «у навчально-методичному комплексі дисципліни на кафедрах факультету» – 31%, «у спеціальному консультаційному центрі» – 6%; **«Якою мірою студенти забезпечені навчальною літературою для виконання самостійної роботи?»**: «повністю забезпечені, є великий вибір» – 42%, «попит задовільняється не завжди, не вистачає деякої літератури» – 32%, «відсутність необхідної літератури» – 26%; **«Чи задовільняє Вас рівень обслуговування в бібліотеці ТНЕУ?»**: «так» – 79%, «ні» – 21%; **якщо ні, то чому?**: «відсутність необхідної літератури» – 9%, «застарілі бібліотечні фонди» – 9%, «неоперативність обслуговування» – 1%, «непрофесійність бібліотекарів» – 1%, «незручний режим роботи бібліотеки» – 1%.

Інформаційні технології нині в значній мірі змінили й уявлення про роль бібліотеки в навчальному процесі. Це викликано активним використанням телекомунікаційних технологій, впровадженням електронних освітніх ресурсів. Застосування інноваційних комп'ютерних технологій дозволяє не лише більш раціонально організовувати самостійну роботу студентів, але й змінити її форми. Цьому сприяє застосування моделюючих навчальних програм, використання електронних посібників, довідників. Ефективності самостійної роботи сприяє використання глобальних комп'ютерних мереж, зокрема таких, як Інтернет, так як користувач має велику кількість різних послуг.

У зв'язку з цим вважаємо, що самостійна робота студента посідає важливе місце в підготовці фахівців, тому в свою чергу, навчальна технологія має бути близькою до реальної аналітичної і професійної роботи студента в майбутньому, а постановка проблеми повинна відповідати навчальним можливостям студента і рівням вимог, які передбачаються освітньо-професійною характеристикою фахівця економічного профілю.

Результати анкетування студентів та аналіз праць сучасних науковців, які досліджують проблему організації самостійної роботи у вищій школі дозволяють зробити наступні **висновки**:

Науковий аналіз проблеми організації самостійної роботи у вищій економічній школі показав, що вона є актуальною в дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених та має сприяти перегляду теоретичних та методичних засад підготовки фахівців у вищих навчальних закладах економічного профілю.

Самостійну роботу слід визначити як особливу форму навчальної діяльності, спрямовану на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, умінь, навиків, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організації всіх ви-

дів навчальних занять та виконується за завданням і під методичним керівництвом викладача, але без його особистої участі. Самостійна навчальна діяльність є специфічною організаційною формою навчально-виховного процесу, яка охоплює як позааудиторну, так і аудиторну діяльність: вона сприяє розвитку мислення, творчому підходу до питань, що вирішуються, самостійному пошуку і запам'ятовуванню інформації, самоорганізації й самоконтролю, що значно підвищує ефективність навчання майбутніх економістів.

Успіх організації самостійної роботи майбутніх економістів забезпечується дотриманням наступних дидактичних умов: забезпечення розвитку в студентів умінь самостійної роботи; використання системи дидактико-пізнавальних завдань для самостійної роботи майбутніх економістів; розвиток позитивної мотивації студентів на самостійну роботу; розробка відповідного методичного забезпечення самостійної роботи студентів; реалізація системи контролю самостійної роботи студентів.

Таким чином, підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, а також здатних до компетентної, відповідальної й ефективної діяльності за своєю спеціальністю неможливе без підвищення ролі самостійної роботи студентів, спрямованої на стимулювання їх професійного зростання та виховання їхньої творчої активності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань, пов'язаних з досліджуваною проблемою. **Подальшої розробки** вимагають такі питання, як обґрунтування цілісної системи організації навчально-виховного процесу в поєднанні самостійних видів навчання з аудиторним навчанням під керівництвом викладача; організації навчального процесу в напрямі створення педагогічних умов для гарантованого підвищення якості професійної підготовки фахівців на рівні вимог Болонського процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герман Н.А., Тягунова Н.В. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання. // Вища школа. – 2010. – №4-5. – С.53-61.
2. Гончаренко С. Методика як наука / Гончаренко С. // Неперервна педагогічна освіта : теорія і практика. – 2001. – Вип. I. – С. 86-95.
3. Горбунов В. М. Учет профиля ВУЗа в организации самостоятельной работы студентов // Самостоятельная работа студентов как приоритетная форма учебного процесса. Вип. 92. Киев, 1992. – С. 29-36.
4. Демченко О. Реалізація основних підходів, методів та форм організації самостійної роботи у сучасній педагогічній практиці / Олена Демченко // Рідна школа. – 2006. – № 7. – С. 19-21.
5. Друзь І. М. Самостійна робота студентів як важливий чинник професійної підготовки майбутніх фахівців / І. М. Друзь // Пробл. інж.-пед. освіти: зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2011. – Вип. 30-31. – С. 127-133.
6. Закон України “Про вищу освіту” № 2984-Ш, із змінами від 19 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>.
7. Козаков В. А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение: Учебное пособие / Козаков В.А. – К. : Вища школа, 1990. – 210 с.
8. Котова А. В. Визначення сутності та принцип організації самостійної роботи з іноземної мови / А. В. Котова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2011. – № 18. – С. 109-116.
9. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. М. Кустовський. – Вінниця, 2005. – 16 с.
10. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія / В. А. Петрук. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 292 с.
11. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців: (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 р. № 48) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу <http://www.minagro.gov.ua/page/?n=5192>.
12. Шимко І. М. Дидактичні умови організації самостійної навчальної роботи студентів ВНЗ : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 04 – теорія і методика професійної освіти / І. М. Шимко. – К., 2002. – 20 с.